

מראי מקומות - מגילה

כב:

השנה בזמן הזה. אולם, לענין הא דעולין ד' עליות, לא זזה התקנה ממקומה, אף דהיום אין שייך הטעם.

ג. כגון ר"ח

הבאנו מש"כ רש"י דנשים נוהגים שלא לעשות מלאכה בר"ח, והביא רש"י ממורי זקן שניתן להן מצוה זו משום שלא פרקו נזמיהן בעגל, וכ' דמקרא מסייעו דכתי' אשר נסתרת שם ביום המעשה, והתם גבי ר"ח קאי, דערב ר"ח הוי יום המעשה, משמע דבר"ח אין עושין בו מלאכה. וע' בתוס' יו"ט דמבואר שאין כוונת רש"י לומר דמקרא מסייע למש"כ מו"ז למה זכו להיו"ט, אלא לדין זה שאין עושין מלאכה בר"ח.

ד. לא בעי למטרח ציבורא

כ' הפרי חדש (או"ח קל"א, ב') דמכאן יש להביא ראי' לשו' ר' נטרונאי גאון (הובא בטור שם), דס"ל דנפילת אפים אחר תפילה רשות, דאם אי' דהיא חובה, פשיטא דהי' מטריח הציבור לקיים חיובו.

ה. אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו

פרש"י (תענית יד: ד"ה רשאי) שאם לא יענה יחרפוהו. וכ' מהרש"א (שם) דטעם זה לא מספיק [וביאר הבן יהוידע שם שהוא משום דאולי אינו מקפיד], ולכן ביאר דיבא לידי חלול ד', דיאמרו דתוכו אינו כבדו. והבן יהוידע ביאר דעת רש"י, די"ל דיחרפוהו וגם יחרפו נפילת אפים עמו, ויאמרו שפתי הוא וחושב שיש ממש בנפילת אפים, ובאמת אין בו ממש.

ו. אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו

כ' הר"ן בתענית (ה: בדפי הרי"ף) דזהו אם מתפללין בציבור ובשבילן, כמו יהושע. וכן פסק השו"ע (או"ח קל"א, ח'), והוסיף המשנה ברורה שם דזהו ג"כ דוקא כשהוא לבדו נופל על פניו ואין הקהל נופלין עמו, דאם כל הקהל נופלין ג"כ, אז אם ח"ו אין נענים, אין גנאי כ"כ להאדם חשוב, דלא עדיף הוא מכלל הצבור.

ז. חזינא לאבני ורבא דמצלי אצלויי

פרש"י, שעשו מכן משום שאין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו. אבל הרא"ש (סי' ד') פי' שעשו כן בשביל שלא יהיו משתחוויין על רצפה של אבנים. וע' מ"ב (קל"א, ל"ז) דמבואר מדבריו דמצלי אצלויי מתקן שניהם, בין הדין דאסור ליפול על פניו, בין הדין דאסור להשתחוות על רצפה של אבנים.

א. כל שיש בו ביטול מלאכה לעם כגון תענית ציבור

פרש"י, רוב תענית ציבור מותרין במלאכה חוץ משל גשמים אמצעיים ואחרונים. ולכא' משמע מדברי רש"י דס"ל דבתעניות האמצעיים ואחרונים באמת עולין ד'. והק' השפת אמת, א', לפ"ז מהי הראי' מרב, דלמא אז הי' תענית גשמים אמצעיים וכו' ולכן שפיר קורין ד'. ב', גם יש ליישב הדיוק של המשנה דזה הכלל, די"ל דבא לכלול תענית גשמים הנ"ל. ג', יש ליישב בזה הסתירה בדיוקים בין הרישא והסיפא, דבאמת יש ת"צ שקורין ג' ויש שקורין ד'. וליישוב כל זה, כ' דלכא' צ"ל דכוונת רש"י דכיון דרוב תעניות ציבור יש בהם ביטול מלאכה, ממילא תקנו ג' עליות לכל תעניות ציבור, אפי' לתעניות שאין בהם ביטול מלאכה.

ב. ושאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ר"ח

פרש"י משום שאין הנשים עושות מלאכה בר"ח. ותמה הטורי אבן, מה אכפת לן מה דנשים אינן עושות מלאכה בר"ח, הא נשים פטורות מקריאת התורה, ולכא' הכל תלוי אם אנשים עושים מלאכה או לא. וע' בברכי יוסף (או"ח, רפ"ב, ז') שהביא ראי' מדברי רש"י כאן דנשים חייבות בשמיעת קריאת ס"ת (אבל לכא' אינו מיושב כל הצורך, דהא גם אנשים חייבים בקריאת התורה, וא"כ למה איננו חוששין לביטול מלאכה שלהם, וצ"ע). ולכן פי' הטו"א דלא כרש"י, אלא דבאמת ר"ח אסור במלאכה מעיקר הדין, גם לזכרים. והוא ע"פ דברי הירושלמי בריש פ"ד דפסחים, בביאור הדין דערב פסח לאחר חצות אסור בעשיית מלאכה, וכמו בכל יחיד שהביא קרבן דאסור בעשיית מלאכה באותו יום. ואין לומר דזהו רק בקרבן יחיד, שהרי אי' שם בירושלמי דאי לאו קרא דואספת דגנך, היו כל ישראל אסורים בעשיית מלאכה כל השנה משום התמידין, וא"כ יוצא דדין זה הוא גם בקרבן ציבור. ועד כאן לא שמעי' מואספת דגנך אלא לגבי קרבן תמיד, אבל לגבי קרבן מוסף, י"ל דעדיין האיסור במקומו עומד, ולכן בר"ח שייך האיסור מלאכה.

אולם עדיין ק', דהא כבר כ' תוס' והר"ן בפסחים דהא דיש איסור מלאכה בע"פ אחר חצות הוא מטעם זה, וא"כ נראה דמטעם זה אף בזמן הזה אסור בעשיית מלאכה, וא"כ למה אין איסור אף בזמן הזה לעשות מלאכה בר"ח. וביאר, דכיון דע"פ הוא פעם א' בשנה, היו יכולין לאסור מלאכה, משא"כ בר"ח, חסו על ממון של ישראל ולא אסרו כל ר"ח של כל